

Scientific Bulletin of Chełm
Section of Pedagogy
No. 1/2018

DAR WOLNOŚCI A WSPÓŁCZESNE FORMY ZNIEWOLENIA
MŁODEGO CZŁOWIEKA

THE GIFT OF FREEDOM AND CONTEMPORARY FORMS
OF SLAVERY OF A YONG MAN

MAŁGORZATA ŁOBACZ

The John Paul Catholic University of Lublin (Poland)
e-mail: gkolomanska@wp.pl

ABSTRACT: *Freedom is a gift, but also a task. It is a value that binds a man to make intelligent choices in truth and love, respecting the dignity of a person. If a man uses freedom in a wrong way, cultivating their own desires, it comes to enslavement, and finally to the mutilation of humanity, which is the consequence of bad decisions and tragic choices.*

The first part of this article contains some terms of freedom, and then a problem of positive and negative freedom was shown. The highlight of these analyses is the presentation of selected contemporary forms of enslavement of the young man such as addictions, media, materialism or consumerism.

KEY WORDS: *freedom, young man, enslavement*

WSTĘP

Boecjańska, klasyczna definicja osoby z VI wieku po Chrystusie, stanowi metafizyczne jej określenie, akcentujące element rozumności, jednostkowości oraz bytu substancjalnego. Ta ogólna formuła pociągnęła za sobą konieczność dopełnienia jej o aspekt aksjologiczno-ontologiczny, czego dokonali m.in. Jacques Maritain, Emmanuel Mounier i Karol Wojtyła (Chudy, 2004a). W tej interpretacji podkreśla się aksjologiczne cechy osoby, takie jak wolność, prawda, cielesność oraz podsumowującą je godność osobową. Przedmiotem analiz zawartych w niniejszym artykule będzie pierwsza z wymienionych wartości – wolność, ze szczególnym odniesieniem do ludzi młodych. Celem natomiast jest pokazanie przyczyn i konsekwencji zniewolenia dzieci i młodzieży na skutek błędnie rozumianej wolności oraz źle przyjętego daru wolności.

OKREŚLENIE WOLNOŚCI

Wolność wpisana jest w strukturę osoby ludzkiej, stanowi zatem jedną z podstawowych wartości. Papież Jan Paweł II w *Orędziu na Światowy Dzień Pokoju* w 1981 roku napisał, że wolność „tkwi we wnętrzu człowieka, należy do natury ludzkiej i jest jej znakiem rozpoznawczym” (Jan Paweł II, 1981, <https://papiez.wiara.pl/doc/378708.Chcesz-sluzyc-sprawie-pokoju-szanuj-wolnosc-1981>). Jest ona strukturalnym, ontologicznym elementem człowieka. Autentyczna wolność jest „szczególnym znakiem obrazu Boga w człowieku” (Jan Paweł II, 2002, nr 37). W *Katechizmie Kościoła Katolickiego* możemy przeczytać: „Bóg stworzył człowieka jako istotę rozumną, dając mu godność osoby obdarzonej możliwością decydowania i panowaniem nad swoimi czynami” (KKK 1730).

Wolność, to wartość przysługująca każdej osobie, wszyscy możemy dostrzec u siebie przeżycie: jestem wolny (Chudy, 2004a). Stanowi ona decyzję woli, a więc odpowiedź bytu osobowego na pojawiające się wyzwania i zawołania. Możemy wybierać dobro, tym samym budując w sobie człowieczeństwo, bądź też opowiadać się za złem – obciążając się winą (Galarowicz, 1992). Spowodowane jest to tym, że człowiek jest istotą rozdartą między „pokusą heroizmu, a więc pokusą życia w wolności i pokusą łatwizny życiowej, a więc pokusą rezygnacji z wolności” (ibidem, p. 546).

Osoba ludzka posiada wiele dróg wyboru, ogrom szans i możliwości, a te z kolei mogą rodzić chaos. W tym bałaganie powstaje żądza władania innymi, podporządkowywania ich własnej woli. Zdumiewające jest to, że jednostki krępujące ludzką wolność uzyskują dominację nad uciekającymi od wolności.

Wolność została człowiekowi dana, jest zatem darem, ale też stale zobowiązuje człowieka do dokonywania różnych wyborów, podejmowania decyzji i w tym znaczeniu jest ona zadaniem. Jest to wartość wymagająca, która oczekuje od afirmujących ją osób „głębokiego stosunku do wartości” oraz licznych wyrzeczeń, gdyż „prawdziwa wolność kosztuje”. Wolność osoby ludzkiej, to wolność „istoty stworzonej, a więc wolność dana, którą trzeba przyjąć niczym kielkującą dopiero roślinę i troszczyć się odpowiedzialnie o jej wzrost” (Jan Paweł II, 2002, nr 86). Dar wolności jest zarazem znakiem wielkości człowieka, jego wielkiego wyróżnienia spośród stworzeń. Św. Grzegorz z Nyssy pisze o tym następująco: „Dusza ujawnia swą królewskość i wielkość (...) przez to, że jest niezależna i wolna, rządzi sobą samowładnie, kierując się własną wolą. Komuż innemu jest to dane, jeśli nie królowi? (...) Tak więc natura ludzka, stworzona, by władać innymi stworzeniami, przez podobieństwo do Władcy wszechświata została ustanowiona jak gdyby Jego żywym obrazem, dostąpiła udziału w godności i imieniu Pierwowzoru” (Grzegorz z Nyssy, 1963, p. 135-136).

Każdy wolny czyn człowieka, powinien być aktem kierowanym miłością, tylko bowiem w takim czynie przejawia się jego odpowiedzialność. Ta ostatnia z kolei sprawia, że człowiek staje się w pełni człowiekiem, „ziemskim panem stworzenia”, dzięki któremu świat może trwać nieustannie (Rosenzweig, 1998).

Bóg obdarzając człowieka naturą wolną i rozumną zdecydował już wtedy, podczas aktu stworzenia, że będzie on sam sobie wytyczał cele działania, a nie służył jako środek cudzym celom (Wojtyła, 1982). Każda zatem społeczność czy instytucja winna być podporządkowana kategorii wolności, a więc powinna wychowywać, a nie manipulować ludźmi i nie narzucać swej własnej woli, stwarzać zaś warunki rozwoju wewnętrznej, pełnej wolności człowieka, zwłaszcza młodego i niedoświadczonego. Prawdziwa wolność jest bowiem rezultatem „dłuższego przestrzegania słusznej preferencji wobec konkurujących ze sobą wartości” (Rodziński, 1998, p. 241), uczy rezygnowania z niższych na rzecz wyższych, a nade wszystko jest to „cenny owoc konsekwentnego odrzucania tego wszystkiego, co jest moralnie antywartościowe” (ibidem).

WOLNOŚĆ „OD” I WOLNOŚĆ „DO”

Istnieją dwie zasadnicze koncepcje wolności. Erich Fromm określił je jako: „wolność – od” oraz „wolność – do”.

Pierwsza z nich stanowi negatywne przeżywanie daru wolności, pojmowana jest jako brak nakazów i zakazów, wyjęta jest poza kategorie dobra i zła. Polega na rezygnacji z wszelkich zobowiązań, zasad, wszystkiego, co ogranicza człowieka. Podstawowe jej przeżycie koncentruje się wokół przekonania „mogę nie” oraz „nie muszę” (Chudy, 2004, p. 39). Następstwem takiego rozumienia są zachowania odrzucające fundamentalne wartości. Przykładem może tu być między innymi wolność postmodernistyczna, stanowiąca ucieczkę od wolności wyboru i prowadząca do samozniewolenia: przyjemnością, ideologią, dobrami materialnymi, dla których – zwłaszcza wielu młodych ludzi – zaprzepaszcza swoją wolność prawdziwą (Chudy, 2004b). Jan Paweł II, przestrzegając przed tym niebezpieczeństwem, nakazuje, by dobrze używać wolności. „Trzeba umieć używać swojej wolności, wybierając to, co jest prawdziwym dobrem. Nie dajcie się zniewolić! Nie dajcie się skusić pseudowartościami, półprawdami, urokiem mirażu, od których później będziecie się odwracać z rozczarowaniem, poranieniem, a może nawet ze złamanym życiem” (Jan Paweł II, 2005, p. 917-924). Przeżywany przez wielu współczesnych nastolatków relatywizm czy wręcz nihilizm aksjologiczny, pokazał, że wolność absolutną, wolność od wszelkich ograniczeń, w konsekwencji człowiek odczuwa jako bezkresną rozpacz (Mizińska, 1997).

„Wolność – do” ukierunkowuje człowieka pozytywnie na określoną wartość. Ten rodzaj wolności „najwłaściwiej unaocznia się każdemu człowiekowi w przeżyciu «mogę – nie muszę». (...) Między «mogę» a «nie muszę» kształtuje się bowiem ludzkie «chcę» - ono zaś stanowi zdynamizowanie właściwe woli” (Wojtyła, 1994).

Każda społeczność czy instytucja winna być podporządkowana kategorii wolności, a więc powinna wychowywać, a nie manipulować ludźmi i nie narzucać swej własnej woli, stwarzać warunki rozwoju wewnętrznej, pełnej wolności człowieka, niezależnie od pełnionego stanowiska czy sytuacji materialnej. Owa pełna wolność stanowi bowiem rezultat „dłuższego przestrzegania słusznej preferencji wobec konkurujących ze sobą wartości” (Rodziński, 1998, p. 241), uczy rezygnowania z niższych wartości na rzecz wyższych, a nade wszystko jest „cennym owocem konsekwentnego odrzucania tego wszystkiego, co jest moralnie

antywartościowe” (ibidem). Z tego właśnie powodu „im więcej człowiek czyni dobra, tym bardziej staje się wolnym. Prawdziwą wolnością jest tylko wolność w służbie dobra, solidarności” (KKK 1733) i prawdy.

Człowiek na przestrzeni swojego życia opowiada się raz za „wolnością – od”, innym razem za „wolnością – do”. Myśl chrześcijańska jednak podkreśla wyższość wolności w rozumieniu pozytywnym. Afirmując wolność w znaczeniu pozytywnym osoba ludzka „jest istotą już w punkcie wyjścia otwartą na (jakieś) wartości. Stoi wobec jakiejś prawdy” (Chudy, 2004, p. 41).

Choć od najbardziej odległych czasów wolność stanowiła dumę człowieka, za którą tęsknił, o którą walczył i poświęcał jej swoje życie, obecnie coraz częściej, sam wybiera sidła niewoli. Szczególnie niebezpieczna jest ta sytuacja w odniesieniu do młodych ludzi. Współcześnie lansowana jest wśród nich swawola, czego dowodem jest popularne hasło „róbta, co chceta” jakże odległe od interpretacji Wojtyły, Chudego i wielu innych myślicieli. Owa „wolność” oderwana jest od wspomnianej wyżej odpowiedzialności, która rzekomo ogranicza prawdziwą wolność. Preferuje się zaś hasła hedonizmu i użycia za wszelką cenę, bez podejmowania odpowiedzialności za skutki takich działań (Urbaniak, 2000). Wśród młodzieży propagowane są postawy „bycia cool” i „człowieka sukcesu”. Człowiek cool „w nic nie wierzy, ale to go nie martwi, bo on do niczego nie dąży, niczego nie potrzebuje. (...) Człowiek sukcesu zaś od wczesnego dzieciństwa planuje swoją karierę. (...) Innym wzorem jest tzw. twardy facet. Głównym jego atutem jest (...) pospolite chamstwo” (Bąk, 1999, p. 33).

Niejeden człowiek dziś coraz bardziej przestaje siebie rozumieć, co powoduje, że nie jest w stanie ocenić czym jest prawdziwa wolność, nie mówiąc o jej wyborze. To balansowanie w pustce aksjologicznej sprawia, że „traci on poczucie sensu wolności. Mówi «Wolność – no to co?» Albo: «Wolność – po co?» Zagubiony w sprzeciwie i negacji nie widzi, że wpada w pułapkę najgorszego zniewolenia: życia bez oparcia w wartościach” (Chudy, 2004, p. 41).

WYBRANE FORMY ZNIEWOLENIA MŁODYCH LUDZI

W obecnej dobie młodzież jest grupą szczególnie narażoną na liczne formy zniewolenia. Często wolność rozumiana jest przez nich jako brak jakichkolwiek ograniczeń, jako pozwalająca „używać życia” i dająca maksimum swobody.

Tak rozumiana wolność okazuje się być jedynie jej karykaturą, nie mającą nic wspólnego z wolnością będącą cechą konstytuującą osobę ludzką.

Nie traktując wolności jako zadania, które wiąże się z dużym wysiłkiem, młodzi ludzie pozwalają zniewolić siebie na różne sposoby. Współcześnie najczęściej występujące formy zniewolenia, to:

- alkoholizm;
- narkomania;
- nikotynizm;
- seksoholizm;
- uzależnienie od gier komputerowych;
- uzależnienie od korzystania z internetu;
- uzależnienie od portali internetowych;
- zakupoholizm;
- fonoholizm.

Z uwagi na to, że pierwsze z wyżej wymienionych form uzależnienia są powszechnie znane i szeroko omawiane w literaturze, skupię się przede wszystkim na uzależnieniu od zakupów, a zwłaszcza na szeroko rozumianym konsumpcjonizmie, a także na zjawisku uzależnienia od komputera, internetu oraz na problemie fonoholizmu.

Młodzi ludzie, którzy ulegają konsumpcjonizmowi, chcą, aby ich życie było lekkie i przyjemne. Wychodzą z założenia, że określony standard im się należy, że są tego warci, to zaś stanowi egoistyczne i błędne podejście. Konsument chce skonsumować, chce nasycić swoje zmysły tym, co jest do wzięcia. Wtedy staje się niewolnikiem produktów, a one zaczynają panować nad nim. Materializm nie zna umiaru. Zawsze jest coś do kupienia i zdobycia, dąży się do czegoś lepszego: większa pamięć komputera, nowocześniejszy telefon czy lepiej odtwarzający sprzęt wideo, zaś na skutek takiej pogoni ma miejsce zamknięcie na wartości. Często młodym ludziom wydaje się, że to, co posiadają, świadczy o ich wielkości i ważności, dlatego chcą mieć zawsze najlepszy i najbardziej nowoczesny model.

W efekcie konsumpcjonizm prowadzi do osamotnienia i wyizolowania. Ciągła pogoń powoduje, że młodzi ludzie nie dostrzegają rzeczy istotnych, takich jak przyjaźń czy zdrowie. Liczą się dla nich: prestiż społeczny, ubieranie się w markowe rzeczy i przebywanie w ekskluzywnych miejscach.

Innym przykładem współczesnego zniewolenia młodych ludzi jest uzależnienie od korzystania z internetu i komputera. Obecnie nieograniczony dostęp do internetu nie jest przywilejem wybranych osób. W zasadzie każdy i niemal wszędzie ma do niego dostęp. Młodzi ludzie coraz częściej traktują go jedyne i najważniejsze źródło informacji. Niemal bez przerwy korzystają z portali internetowych, grają w gry, oglądają filmiki, komunikują się z rówieśnikami, tam szukają porady, pomocy, wsparcia.

Kolejną formą współczesnego uzależnienia młodzieży jest fonoholizm. Telefon komórkowy stał się obecnie pewnym wyznacznikiem pozycji społecznej. Nie chodzi tu o samo jego posiadanie, ale o to, by nadążać za kanonami mody – posiadać najnowszy model, z najnowszym designem, z najnowszymi funkcjami. Wiąże się z tym zatem regularne wymienianie aparatu na lepszy, wyposażony w najnowsze funkcje. Ponadto osoby uzależnione od telefonu komórkowego mają potrzebę nieustannego odbierania i wykonywania połączeń, co ma służyć podnoszeniu ich pozycji społecznej. Młody człowiek zmagający się z różnymi kompleksami, osamotniony, w taki sposób tworzy obraz swojej osoby jako obdarzonej dużym zainteresowaniem, szacunkiem czy niezastąpionej.

Powiększająca się wciąż lista form zniewolenia ludzi, zwłaszcza młodych, potwierdza, że obecny świat pozbawiony jest wartości uniwersalnych, filarów, na których opierają się określone wzorce, wzory i modele zachowań. Dochodzi do odwrócenia hierarchii wartości, pojawia się konsumpcja, pustka duchowa, sprowadzanie człowieka do poziomu zwierzęcia, nihilizm, rozpasanie seksualne, okrucieństwo i bezlitosna walka w każdej dziedzinie. W konsekwencji owa nędza wewnętrzna, moralna sprawia, że ludzie popadają również w ruinę biologiczną, postępują wbrew naturze (Bartnik, 2002).

W tym skomplikowanym świecie „prawdziwą szansą ocalenia osobowej tożsamości człowieka jest samostanowienie. Tylko tak może on osiągnąć spełnienie siebie, swego bytu” (Chudy, 2004b, p. 34). Wartości i normy regulujące stosunek człowieka do człowieka i do samego siebie stanowią bardzo ważny wymiar w życiu młodych ludzi. Ignorowanie przez nich fundamentalnych zasad prowadzi często do skrajnej patologii społecznej.

Najbardziej owocną metodą wychowania do wartości zarówno młodych ludzi, jak i tych, których dotknęło ubóstwo moralne na skutek owej hiperinflacji moralnej, jest z pewnością dawanie dobrego przykładu przez osoby dorosłe: rodziców, wychowawców. Obok własnego przykładu, istotne w przekazywaniu

wartości jest również używanie dialogu. Staje się on pomocny podczas werbalnego wyjaśniania moralnych bogactw, o które warto zabiegać w życiu ludzkim. Bardzo ważne w wychowaniu moralnym jest również przekazywanie wiedzy o problemach aksjologicznych i rozwijanie umiejętności odróżniania tego, co dobre, a co złe z moralnego punktu widzenia, a także kształtowanie postawy wrażliwości moralnej i gotowości do postępowania moralnego (Łobocki, 2000, p. 79).

BIBLIOGRAFIA:

- Bartnik, Cz. (2002). O godność Polską. *Nasz Dziennik*, 24, 10-11.
- Bąk, S. (1999). Kultura masowa a wychowanie. *Wychowawca*, 9, 33.
- Chudy, W. (2004). *Drugie śniadanie u Sokratesa*. Warszawa: SUMUS.
- Chudy, W. (2004a). Godność jako wartość ontyczno-wychowawcza. Godność, miłość i miłosierdzie w ujęciu filozoficznym. In: M. Kalinowski (ed.), *Ja – człowiek. Wzrastanie w godności, miłości i miłosierdziu* (76-84). Lublin-Tarnów: KUL, Fundacja Pomocy Osobom Niepełnosprawnym.
- Chudy, W. (2004b). Jan Paweł II – Nauczyciel kultury. Osoba ludzka znakiem trudu i nadziei. In: J. Dobrzyńska (ed.); *Osobowy wymiar kultury. Materiały XV Ogólnopolskiego Forum Szkół Katolickich, Jasna Góra 18-20 listopada 2*. Warszawa: Wyd. Rada Szkół Katolickich.
- Galarowicz, J. (1992). *Na ścieżkach prawdy. Wprowadzenie do filozofii*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Papieskiej Akademii Teologicznej.
- Grzegorz z Nyssy. (1963). *De hominis opificio* (O stworzeniu człowieka), PG 44 (125-256). In: *Święty Grzegorz z Nyssy. Wybór pism* (64-70). Warszawa.
- Jan Paweł II. (1981). *Chcesz służyć sprawie pokoju – szanuj wolność*. Orędzie Jana Pawła II na XIV Światowy Dzień Pokoju, <https://papiez.wiara.pl/doc/378708.Chcesz-sluzyc-sprawie-pokoju-szanuj-wolnosc-1981> (access: 2018,08,12).
- Jan Paweł II. (2002). Encyklika „*Veritatis splendor*”. In: *Encykliki Ojca Świętego Jana Pawła II* (708-838). Kraków: Znak.
- Jan Paweł II. (2005). *Przemówienie Jana Pawła II do młodzieży w Poznaniu, Poznań, Plac Adama Mickiewicza 3. 06. 1997*. In: *Jan Paweł II, Pielgrzymki do Ojczyzny. Przemówienia i homilie* (917-924). Kraków: ZNAK.
- Katechizm Kościoła Katolickiego. (1994). Poznań: Pallottinum.
- Łobocki, M. (2000). Wartości tworzywem wychowania. In: M. Nowak, T. Ożóg (ed.), *Wychowanie chrześcijańskie a kultura* (71-80). Lublin: RW KUL.

- Mizińska, J. (1997). Autorytet: przywódca czy przewodnik. *Ethos*, 1, 210–218.
- Rodziński, A. (1998). *Na orbitach wartości*. Lublin: RW KUL.
- Rosenzweig, F. (1998). *Gwiazda Zbawienia*. Tłum. T. Gadacz. Kraków: ZNAK.
- Urbaniak, A. (2000). Multimedia a wychowanie. *Wychowawca*, 6, 9.
- Wojtyła, K. (1982). *Miłość i odpowiedzialność*. Lublin: TN KUL.
- Wojtyła, K. (1994). *Osoba i czyn oraz inne studia antropologiczne*. Lublin: TN KUL.